

TUVPLĀNĀ

**Vācu kino-
zvaigzne
Latvijas
filmā**

TUVPLĀNĀ

Runāšana padara lietas pārāk skaidras

Vācijas teātra un kino zvaigznes **Ulriha Matesa** portrets pašlaik rotā teju katru otro reklāmas stendu Rīgā. Stāsts, kā aktieris kļuvis par galvenās lomas atveidotāju latviešu svaigākajā pilnmetrāžas spēlfilmā *Pelnu sanatorija*, pamazām pārvēršas par leģendu

Elīna Gulbe, foto - Kristaps Kalns

Filmas *Pelnu sanatorija* pirmizrādes dienā, 21. janvārī, Ulrihs Matess viesojās Rīgā, un žurnālisti aicināja viņu vēlreiz atstāt filmas tapšanas notikumu gaitu. Preses konferencē aktieris, nezaudējot entuziasmu, atzīmē, ka, izlasot scenāriju, uzreiz sapratis, ka vēlas piedalīties šajā filmā. Ar Dāvi Šimani un filmas producentu Robertu Vinovski Matess pirmo reizi saticies Berlīnē un atviegloti secinājis – viņam patīk šī komanda. «Nauda nebija problēma!» ir vēl viena zīmīga frāze, kas parādās šajā stāstā. «Es nekad nestrādāju naudas dēļ», preses konferencē piebilst aktieris.

Pašlaik Matess darbojas Berlīnes Vācu teātrī *Deutsches Theater* un tiek uzskatīts par vienu no pieciem labākajiem aktieriem Vācijā. Ārpus dzimtenes viņš ir pazīstamāks ar savām kinolomām Otrā pasaules kara drāmās *Sakāve/Downfall* un *Devītajā dienā/Der neunte Tag*. Aktierim daba devusi virsīkīgi skarbus sejas vaibstus un koncentrētu skatienu, kas ļoti piemērots attiecīgā žanra filmām. *Pelnu sanatorijā* viņam uzticēta emocionāli noslēgta Pirmā pasaules kara ārsta loma.

Pirmizrādes dienā Matess ir labā no-

skanojumā, atvērts sarunām, bieži smejas un joko, preses fotogrāfus izklaidē, piedāvājot uzņemt viņu portretus. Sarunā ar *SestDienu* aktieris atzīmē, ka ažiotaža ap viņa dalību *Pelnu sanatorijā* liekot viņam justies neērti. «Es taču neesmu Leo (Leonardo di Kaprio – *aut.*)» Aktieris vairākkārt atkārto, ka, viņaprāt, šāda prakse – piedalīties citu valstu komandas veidotās filmās – ir tikai normāla, it īpaši tāpēc, ka esam daļa no Eiropas Savienības.

Jūs esot bijis priecīgs, ka *Pelnu sanatorijas* scenārijā jums atvēlētais tēls nav ļauns nacistu ārsts. Vai aicinājumi atveidot tādas lomas parādās bieži?

Dažreiz producentiem trūkst iztēles, viņi tev ir redzējuši kādā lomā, kas ir izdevusies, un turpina piedāvāt līdzīgus tēlus. Pēc tam kad biju spēlējis Gebelsu *Sakāvē*, man vēl divas reizes piedāvāja spēlēt to pašu varoni – gan Holivudas, gan vācu filmā. Es teicu, ka nevēlos to darīt.

Man bija nedaudz bail, kad dzirdēju, ka *Pelnu sanatorija* ir latviešu filma ar latviešu aktieru ansambli un vācieti galvenajā lomā. Es domāju – tas visdrīzāk būs kaut kas par Otrā pasaules karu, un es būšu nacists. Tad izlasīju scenāriju un pārsteigts secināju, ka mans tēls ir labais varonis un filma ir par Pirmo pasaules karu – par

traumētu ārstu, kas nonāk sanatorijā. Es tiešām biju atvieglots, ka šis varonis nav nacists.

Skatoties filmu, brīžiem rodas iespaids, ka konkrētais karš ir kā metafora, tikai vardarbīgs fons, uz kura noris jūsu varoņa emocionālā attīstība.

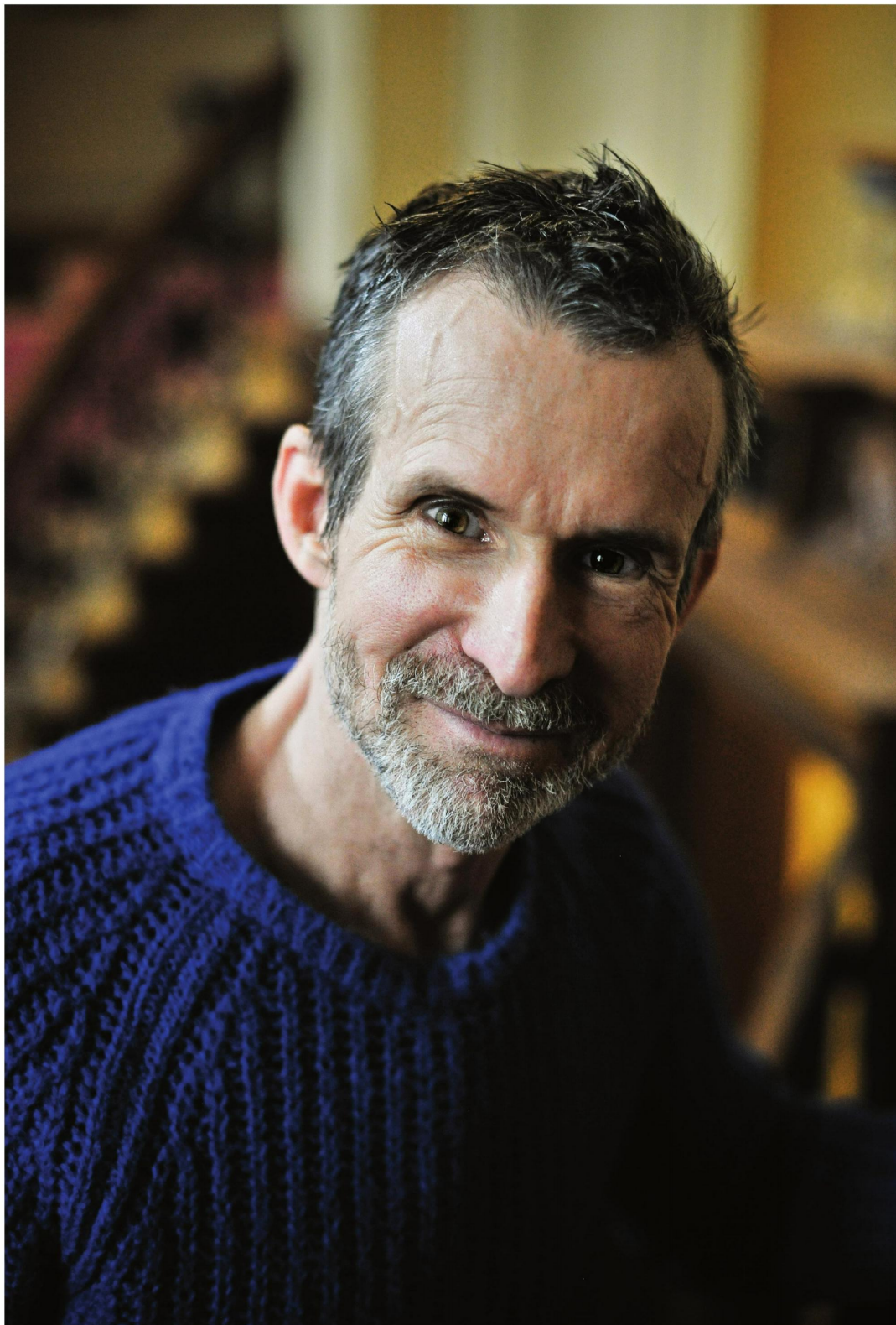
Jums tainība. Man liekas, ka karš šeit ir gan metaforisks, gan fizisks. Ir ainas, kurās mani un karavīrus var redzēt ierakumos, un kara klātbūtnei ir iespējams sajaut, redzot cilvēkus sanatorijā. Ir skaidrs, ka lielākā daļa no viņiem ir bijuši iesaistīti kara darbībā, tāpat kā tagad, kad karavīri no Afganistānas, Irākas, Sīrijas un citām vietām atgriežas traumēti. Metaforiskā līmenī to paceļ apziņa, ka visi kara upuri cieš ne tikai fiziski, bet arī psiholoģiski. Savā ziņā filma tiešām ir gan vēsturiska, gan vispārīga.

Kas ir tas, kas piesaista jūsu uzmanību, kad saņemāt kārtējo scenāriju? Ko tajā meklējat?

Patiesību. Man svarīga sajūta, ka dialogi ir īsti, lomas nav plakanas, bet gan daudzšķautņainas. Cilvēki nav tikai ļoti labi vai ļoti slikti, bet tik dažādi un pretrunīgi. Šī loma man likās interesanta, jo tā ir tik intraverta. Mans varonis ļoti maz runā, ļoti daudzas ainas risinās vien ar skatieniem vai īsiem teikumiem.

26

SESTDIENA, 29. JANVĀRIS, 2016

TUVPLĀNĀ

PELNU SANATORIJĀ. Šī ir pirmā reize, kad tik pazīstams Eiropas aktieris spēlē galveno lomu Latvijas filmā. Runā, ka Matess režisora Dāvja Sīmaņa piedāvājumam atsaucies, ilgi nedomājot, – 12 stundas pēc e-pasta saņemšanas

FOTO - ANDREJS STROKINS

Sākumā viņš ir pavisam intraverts, bet attiecības ar zēnu un iemīlēšanās sanatorijas medmāsā...

Attiecības ar viņu ir tikko nojaušamas.

Jā, es nedomāju, ka viņiem bijis sekss, bet ir savstarpēja pievilksnās. Filma ir pilna ar mājieniem, kāda ir bijusi mana varoņa dzīve. Savā ziņā viņš vienkārši ienāk filmā un pēc tam pazūd. Tur nav viņa biogrāfijas, tikai sajūta par šo cilvēku, kā smarža. Tas man patīk.

Tas ir gandrīz kā sapnī.

Taisnība. Gluži kā *Chiaroscuro* glezniecībā, kad daļa glezns ir pilnīgi tumša, bet dažas detaļas atrodas gaismā. Kā Karavadzo vai Rembranta darbos.

Jūs minējāt – filmā nav daudz teksta, vairāk dažādu skaņu, kas vēl izteiktāk papildgtna šo sapņa sajūtu. Vai aktierim ir viegli strādāt tikai ar dažām frāzēm?

Tas ir burvīgi. Nav jāmacās daudz teksta – tas vienmēr ir patīkami. Pašlaik Berlīnē strādāju pie izrādes, kurā man ir vairāk nekā četras lapas garš monologs. Teātris daudz vairāk koncentrējas uz valodu, bet filmās tik daudz var pateikt tikai ar skatieniem. Tu pagriez galvu, un cilvēki saprot, kas notiek, viss nav jāskaidro ar vārdiem. Tas man patīk. Citreiz runāšana padara lietas pārāk skaidras, noteiktas. Ja esi kluss un tikai reaģē uz notikumiem, rodas šī sapņainā atmosfēra. Šajā filmā tas ir īpaši izteikti. Tā ir gandrīz kā mēmā filma, ir tik daudz ainu, kurās vispār nekas netiek pateikts.

Kad izlasījāt filmas scenāriju, uzreiz bija skaidrs, kāds ir gaidāmais rezultāts?

Man bija cerība, ka filma būs šāda, bet daži aspekti mani pārsteidza, piemēram, operatora Andreja Rudzāta darbs, tas ir fantastisks. Attēli ir satriecoši, gaismas un Kristīnes Jurjānes radītās vides dēļ *Pelnu*

28

Tas taču ir tik normāli. Šo piedāvājumu man nav atsūtījuši eskimosi vai marsieši, tie ir latvieši

sanatorija atgādina [Andreja] Tarkovska filmas. Šī estētika bagātina filmas intensitāti, atmosfēru un nav tikai pašmērķīga – skat, cik skaisti mēs spējam izskatīties!

Pēc filmēšanas Latvijā teicāt, ka *Pelnu sanatorijas* tapšanas process tomēr bijis diezgan garš.

Es nebiju domājis pašu uzņemšanas procesu, bet gan montāžu. Filmēšana notika 2013. gada novembrī un decembrī, un tagad ir jau 2016. gada janvāris! Dāvis [Sīmanis] ar filmu strādājis divus gadus, parasti montāžai pietiek ar pusgadu.

Patī filmēšana ritēja raiti. Šādas filmas uzņemšanai ir nepieciešams laiks. Mēs strādājām 12 stundas dienā. Visi bija ļoti sagatavojušies. Man bija svarīgi, lai ir iespēja izmēģināt ainas. Ja pietrūkst laika, es citreiz jūtos neērti. Visticamāk, tas ir tāpēc, ka nāku no teātra un esmu pieradis pie mēģinājumu procesa. Protams, izrādi mēs mēģinām septiņas nedēļas, un filmā tas būtu par daudz, bet stunda aintai ir pietiekami, lai saprastu, kā reaģēt, rīkoties ar rekvizītiem un komunicēt ar kolēģiem. Tas dod vairāk brīvības spēlējot, nav tik daudz

jādomā, vari vienkārši rīkoties.

Kādā intervijā esat minējis, ka aktierim ir būtiski sabalansēt prātu ar instinktiem.

Jā, uzņemšanas laikā ir svarīgi uzticēties saviem instinktiem, vienkārši spēlēt. Ja sāc domāt, kas jādara tālāk, tu vienkārši pazūdi. Tev ir jāizmirst visi mēģinājumi, sagatavošanās process, sarunas ar režisoru. Režisora uzdevums ir nodrošināt tādu atmosfēru, kas katram aktierim ļauj nevis tēlot, bet vienkārši reaģēt, jo tēlošana savā būtībā ir reaģēšana uz to, ko dara pārējie.

Kā bija sastrādāties ar Dāvi Sīmani?

Es zināju, ka viņš ir jauns un nav tik pieredzējis. Brīžiem to varēja just darbā ar aktieriem. Citreiz viņš par daudz centās paskaidrot ainas, bet tas nav nekas slikts, katrs reiz ir bijis iesācējs. Mani tas īpaši nesatrauca, man bija svarīga viņa profesionalitāte, inteliģence un talants, un jau procesa sākumā biju pārliecināts, ka viņam šīs trīs lietas piemīt. Es viņam uzticējos. Kad viņš skaidroja par daudz, teicu: «Dāvi, es zinu. Tev nav man jāizskaidro aina. Ļauj man spēlēt, un es rīkošos. Esmu strādājis ar šo scenāriju mēnešiem, es zinu, par ko ir šī aina, man nevajag to vēlreiz izskaidrot.» Es Dāvim to pateicu, mēs pašmēģināties un turpinājām darbu. Strādāt ar filmas komandu bija ļoti viegli, problēmu nebija.

Jūsu piedalīšanās šajā filmā ir sacelusi pamatīgu ažiotažu medijos. Rodas iespaids, ka visi ir izbrīnīti – šis izcilais vācu aktieris ir piekritis piedalīties latviešu filmā.

Man tas liekas savādi. Tas taču ir tik normāli. Šo piedāvājumu man nav atsūtījuši eskimosi vai marsieši, tie ir latvieši. Es izlasu scenāriju, man tas patīk, es satieku režisoru, mums izveidojas patīkamas at-

FOTO - AFFORUM/LETA

FOTO - EPA/LETA

GĒBELSA LOMA. Ulrihs Matess Otrā pasaules kara drāmā *Sakāve/Downfall*, kas vēsta par Hitlera režīma pēdējām dienām

POPULĀRS. Pašlaik Matess darbojas Berlīnes Vācu teātrī/Deutsches Theater un tiek uzskatīts par vienu no pieciem labākajiem aktieriem Vācijā

tiecības, un mēs sākam strādāt, mums ir laba sadarbība, un man patīk gala rezultāts. Tur nav nekā neparasta. Visi man jautā – kā bija strādāt ar latviešiem? Pilnīgi normāli. Tas ir darbs. Darbs var būt labs vai sarežģīts, bet tam nav nekāda sakara ar Vācijas, Latvijas, Čīles, Bulgārijas vai citu valstu cilvēkiem. Tam nav nekāda sakara ar valsti, tā var būt tikai sadarbības problēma. Man nešķiet, ka vācu aktiera darbs Latvijā ir jāuzskata par sensāciju. Mēs visi esam eiropieši, varbūt tas būtu savādi, ja vēl pastāvētu Padomju Savienība. Protams, varēja gadīties tā, ka darbs šeit ir sarežģītāks, jo man nepatīk mani kolēģi vai viņiem es...

Dažreiz vienkārši neizveidojas kontakts.

Tieši tā, bet mums saskanēja, un tas ir

normāli, jo nesaskaņas ir izņēmumi. Ja režisors ir labs, viņa komanda arī ir labi sagatavota un saskanīga. Nesaderība ir režisora kļūme. Kāds no režisoriem, ar kuru esmu strādājis, stāstīja par filmēšanu, kurā viņa izvēlētās slavenās zvaigznes nespēja saprasties, tas esot bijis briesmīgi.

Tas ir tikai cilvēciski.

Jā, tā ir cilvēku daba, kurai nav nekāda sakara ar valstīm – Vāciju, Latviju.

Jūs esat filmējis vairākas kara drāmas. Kāpēc par šo vēstures daļu vēl joprojām svarīgi runāt?

Mēs vēl joprojām cināmies ar šo notikumu sekām. Viss ir ļoti vienkārši – mums jāzina, kas notika, lai varam izprast mūsdienas notikumus. Jāsaprot, cik briesmīgi bija nacisti, lai saprastu, piemēram, Polijas un Vācijas, Baltijas un Krievijas attiecības. Esmu alergisks pret apgalvojumiem, ka mums ir tik daudz literatūras par nacistu laiku, Pirmo pasaules karu, tas vairs nav svarīgi... Man tā nešķiet, jo katrai paaudzei ir no jauna jāsatiekas ar pagātni gan intelektuāli, gan emocionāli. Tāpēc man nepatīk šī attieksme – tas bija sen un vairs nav interesanti.

Turklāt ir dažādi veidi, kā pastāstīt šo stāstu. Sakāve atspoguļo konkrētus notikumus, *Pelnu sanatorija* koncentrējas uz emocionāliem aspektiem.

Jā, *Sakāve* pievērsās konkrētiem cilvēkiem, sniedzot nelielu ieskatu Hitlera režīma pēdējās dienās. Katram māksliniekam un režisoram ir savs skatījums uz dažādiem vēsturiskiem notikumiem. *Pelnu sanatorija* ir ļoti personīga Dāvim, kāds cits būtu izvēlējis atšķirīgu virzienu. Nākamā filma, kuru Dāvis uzņems, būs par vēsturisku personu, kas Otrā pasaules kara laikā

glāba ebrejus. Burvīgi! Protams, par šo tēmu ir jau uzņemtas filmas, piemēram, Spilberga *Šindlera saraksts*, bet kāpēc latviešu režisoram vēlreiz neatspoguļot šos notikumus? Citi teiks – bet mēs taču jau esam redzējuši *Šindlera sarakstu*! Tomēr, ja filmas vēstījums emocionāli aizskar, varbūt tas kādam mainīs skatījumu, piemēram, uz bēgļu problēmu mūsdienās. Mākslai ir jāaizkustina cilvēki. Uz katru iedarbojas citādas filmas, literatūra, teātra izrādes, mūzika.

***Pelnu sanatorija* pilnīgi noteikti nav pirmā filma, kuru izvēlēties izklaidējošam sestdienas vakaram kinoteātrī. Kāpēc cilvēkiem to tomēr vajadzētu redzēt?**

Pelnu sanatorija ir intensīva, emocionāla. Es biju absolūti aizkustināts pēc tās noskatīšanās. Domāju, ka daudzi dodas uz filmām, jo vēlas, lai tās viņus emocionāli aizskar. Ja tev ir sirds un tu esi pietiekami emocionāls, lai tevi aizkustinātu, un nevēlies tikai izklaidēties un ēst popkorņu, šī filma sniedz vēlamu rezultātu. Tā gan ar savu stāstu, gan attēlu ir sirdi plosošā, spēcīga, prasīga, un no tās ir ko iegūt.

Jūs noteikti esat gana aizņemts ar darbu teātrī. Kā atrodat laiku filmēties arī kino?

Es pašlaik spēleju desmit izrādēs, bet man ir ļoti labs ligums ar savu teātri – jāpiedalās tikai divos jaunajos iestudējumos sezonā. *Tēvocis Vaņā* es tēloju jau desmit gadus, Beketa *Beigu spēle* – jau kādus septiņus. Tie ir tik veiksmīgi iestudējumi, ka tiek spēlēti atkal un atkal. Pašlaik iestudējam Zigrīda Lenca darbu. Tomēr es veltu laiku kino, jo man patīk šīs dažādās aktierspēles tehnikas. Kino ir jāsamazina jauda, vienkārši jābūt, jābūt, nav jāsamazina zāles pēdējā rinda ne tikai ar skaļumu, bet arī plastiku. Nav jādomā, kā uzņemt uz skatuves, kā pārvietoties. Filmu montāža dod iespēju vienkārši pēkšņi atrasties vēlamajā vietā. Man patīk atrasties kameras priekšā un pieklusināt savu aktierspēli.

Spēlējot uz skatuves, daudz enerģijas dod publika, kas uzlādē, filmējoties kino?

Ir kamera – šī mašina ar lēcu, kas ir pilnīgi objektīva... Tajā ir kaut kas teju erotisk. Kamera aktierspēli tver pilnībā, visu fiksējot. Teātrī skatītāja uzmanība var būt pievērsta kam citam, bet kamera ir klātesoša visu laiku. Ir sajūta, ka mans mazais darbiņš tiek iemūžināts uz visiem laikiem. Teātra aktierim, kas darbojas tik plūstošā un mainīgā mākslas formā, tā ir patikama sajūta.

Vai jums patīk sevi redzēt uz ekrāna?

Nē, man nepatīk tiksmīnāties par sevi. Nejūtu nepieciešamību ielūkoties katrā spogulī, kam eju garām. Tiešām. (*Uesmejas.*) Tomēr, kad redzi sevi uz ekrāna, rodas tādas egoistiskas problēmas – sāc pievērst uzmanību tam, kā izskatās deguns... Esot uz skatuves, es sevi neredzu, vienkārši atdodu auditorijai visu, kas ir mani. Pirmo reizi redzēt sevi uz ekrāna jaunā filmā vienmēr ir savādi. ●